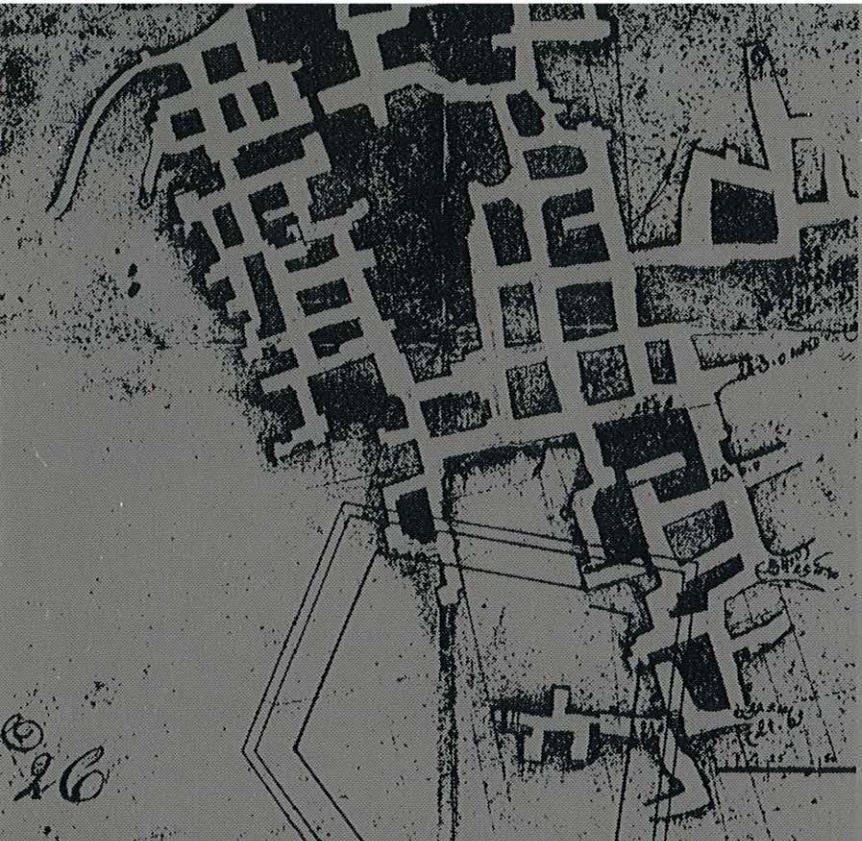

SOK

meddelingen

14

© 1989

november 1989

Een uitgave van de
Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven
Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

SOK

mededelingen

Inhoud

Nog eventjes	3
Avontuurlijk onderzoek in de St. Pietersberg anno 1837 <i>E. Smitshuysen</i>	4
Lijst met namen van militairen in het Noordelijk gangenstelsel <i>F. Creemers</i>	15
Gezichtspunt, een fotografische documentatie (2)	20
De Ancienne Brasserie <i>E.E.F. Stevenhagen</i>	22
Tweede internationaal symposium over ondergrondse groeven <i>J. Orbons</i>	29
Colofon	32

Nog eventjes...

Nog eventjes en dan gaan weer velen op jacht naar overwinterende vleermuizen. Gewapend met kaart en lamp trekken ze groeven in. Iedere gang, iedere hoek en iedere spleet wordt zeer nauwkeurig geïnspecteerd. Geen vleermuis die de aandacht ontgaat. Hierbij lijkt soms het doel de middelen te heiligen of worden beide met elkaar verward. Niets is dan te dol om de Zuidlimburgse groeven tot op de laatste vleermuis uit te pluizen. Het is toch ook leuk, eens per jaar mergel snuiven en op vleermuizenjacht. Wie het waagt af te wijken van de gemeenschappelijke gedragscode of wie buiten zijn of haar territorium treedt wordt onmiddellijk terechtgewezen. Er zijn zelfs fanatiekelingen, of beter gezegd vandalen, die sloten en hekwerken kapot maken om het domein van de vleermuizen te kunnen betreden. Dat mag natuurlijk helemaal niet. Gaan we te ver? Niets is te ver. Het speuren naar vleermuizen kent geen grenzen. Het was eerst België, nu is Noord-Frankrijk al tot jachtgebied verheven. Het belang van de vleermuizen lijkt plaats te maken voor het belang van de geïnteresseerden. Waar eindigt die verdwazing?

Laten we misverstanden voorkomen, het is goed om een vaste selectie groeven jaarlijks te inventariseren. De resultaten daarvan kunnen zeker leiden tot een betere bescherming van vleermuizen. Er zijn diverse voorbeelden om dat nog eens te bevestigen. Desondanks willen we hier nog eens benadrukken wat onze voorzitter eerder dit jaar aan de SOK-leden berichtte: houdt scherp in de gaten wat wel en niet kan! Het moge duidelijk zijn waarom.

de redactie

Avontuurlijk onderzoek in de St. Pietersberg anno 1837

E. Smitshuysen
Hoofdstraat 36
6333 BJ Schimmert

Na het uitbreken van de Belgische opstand in 1830 begon voor de provincie Limburg een zeer bewogen decennium. De overgrote meerderheid van de bevolking wilde niets liever dan aansluiting bij België, maar alle pogingen hiertoe werden verijdeld door de hardnekkige tegenstand van de vestingcommandant van Maastricht luitenant-generaal Bernardus J.C. Dibbets. Nadat Dibbets de stad in staat van verdediging had gebracht verlieten veel burgers met Belgische sympathieën de vesting.

Ook veel zuidelijke militairen namen ontslag of deserterden om zich bij de tegenpartij aan te sluiten, zodat de "vijand" meteen uitstekend geïnformeerd raakte omtrent de verdediging van Maastricht.

Doordat eerst in 1839 een definitieve regeling voor de Belgische afscheiding van kracht werd, bleef de bezetting van de vesting noodgedwongen vele jaren achtereen beducht voor aanvallen en aanslagen op de stad. De vele geruchten over dergelijke aanslagen waren wellicht de reden dat Dibbets in 1837 persoonlijk opdracht gaf tot een nader onderzoek van de gangen in het noordelijk deel van de St. Pietersberg, nabij en onder het fort St. Pieter.

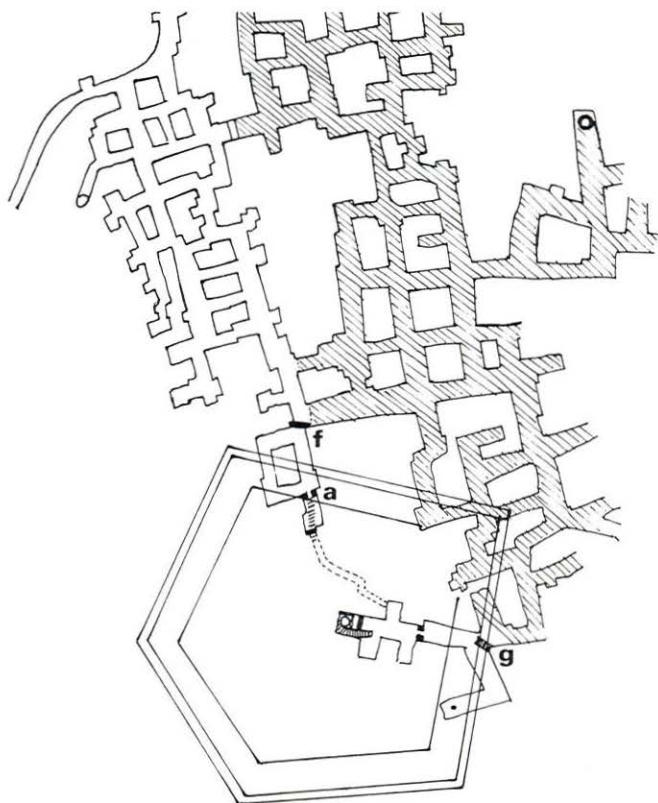
*Een muur, met poort en schietgaten, onder het fort (punt g op de tekening, zie pag.5)
Foto:
E. Smitshuysen*

Tijdens de bouw van het fort, dat in 1702 voltooid werd, was een waterput geslagen die door middel van een rond de putschacht uitgehakte wenteltrap in verbinding stond met het gangenstelsel. In 1702 was het noordelijk stelsel nog geheel intact, en bestond er vanuit het fort nog de verbinding met de grote ingang aan de westzijde. Deze toegang tot het fort was overigens door een van schietgaten voorziene muur afgesloten. Ook de gangen direct onder het fort werden afgesloten met zware mergelmuren, waarin schietgaten en poorten waren aangebracht om tegen een onderaardse aanval verweer te kunnen bieden.

In 1794 werden de gangenstelsels tijdens de Franse aanval op Maastricht inderdaad gevechtsterrein en zowel aanvallers als verdedigers brachten grote hoeveelheden springstof tot ontploffing in de gangenstelsels. Hoewel er geen schade aan het fort werd toegebracht door deze explosies, ontstonden er enorme instortingen waardoor een groot deel van het noordelijk stelsel nagenoeg onbegaanbaar werd gemaakt. Nog jaren later vonden er instortingen plaats van door explosies instabiel geworden gangen. Hierdoor werden de verbindingen met de oude westelijke ingang en de zuidelijk gelegen gangenstelsels afgesloten.

Schetskaart van het gangenstelsel, waarschijnlijk in de toestand van vóór de laatste instorting in 1817. De huidige verbinding met het fort is in stippellijn weergegeven. De in 1817 of eerder ingestorte gangen zijn gearceerd. Kaart: E. Smitshuysen

Voor Dibbets waren de gevechten van 1794 nog geen lang vervlogen historie, en eventuele onderaardse aanvallen op het fort waren zeker niet alleen denkbeeldig, aangezien de "bergkenners" in die tijd er geen probleem in zagen om eventuele aanvallers behulpzaam te zijn bij hun pogingen.

Dibbets wou daarom drie dingen weten:

1. Of er behalve de bestaande oostelijke ingang nog andere toegangen bestonden tot het gangenstelsel onder het fort;
2. Welke gevaren deze eventuele toegangen voor het fort vormden;
3. Hoe waren deze gevaren te voorkomen en welke kosten zouden eventuele maatregelen met zich meebrengen.

Er werd een commissie van onderzoek ingesteld onder leiding van drie vertrouwde officieren met ieder hun eigen specifieke kennis. Deze commissie bestond uit: kapitein der artillerie De Bruyn, kapitein ingenieur Bousquet en kapitein bij het korps mineurs en sappeurs J.J. Hennequin. Uit het aan Dibbets gerichte handgeschreven verslag (d.d. 1 februari 1837) volgen nu een aantal passages die de sfeer en de problemen van deze onderzoekers weergeven. Hierbij moet worden vermeld dat de originele tekst plaatselijk slecht of niet meer leesbaar is, zodat de schrijver niet instaat voor een foutloze weergave.

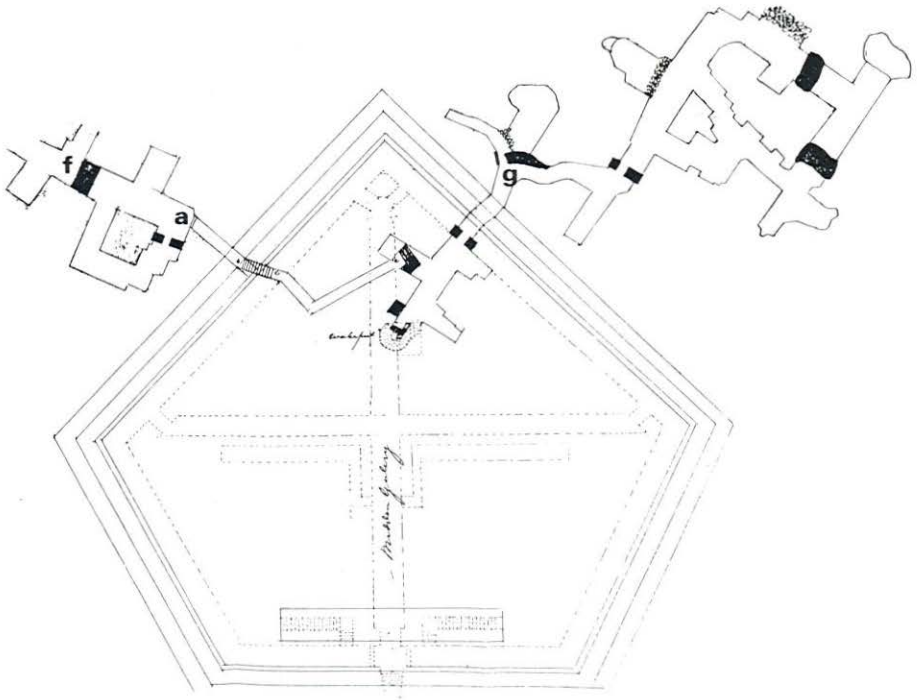
*"Dat zij zich aanvankelijk vergezeld van den landbouwer Keulen hebben begeven naar den voornoemden ingang ten Oosten van het fort en van daar door de reeds sedert lang bekende wegen onder den berg over reeds gedeeltelijk ingestorte gallerijen echter zonder daarbij buitengewone moeilijkheden te ondervinden, zijn gekomen tot aan de deur in het jaar 1831 tot afsluiting van den toegang naar de gallerijen onmiddellijk onder het fort gelegen is aangebracht en op de hiernevens gevoegde schets door de letter **a** aangegeven.*

Dat het hun vervolgens na ingewonnen informatie zoowel bij voormelde Keulen als bij andere kenners van den St. Pietersberg is gebleken dat er bij hen behalve deze geene andere onderaardsche toegangen tot het fort bekend waren.

Ten einde nu van het niet bestaan van zoodanige toegangen de stellige overtuiging te verkrijgen besloot de commissie het onderzoek verder zelve en zonder van kenners vergezeld te zijn te vervolgen.

Hiertoe werd het noodzakelijk de barricade van de trap nabij de waterput in de middengallerij van het fort te doen opruimen om door deze trap in de onderaardsche gallerijen van de berg afgedaald zijnde vanuit het fort als middelpunt de eventuele toegangen naar hetzelfde op te sporen.

Het bleek dan ook alreeds bij het volgende onderzoek dat er om uit het fort in de gallerijen van de berg te komen slechts één weg bestond, de overige gangen vroeger reeds en wel ten tijde van de plaats gehad

hebbende aanzienlijke instortingen van October 1817 door zware muren dicht gemetseld zijnde welke tegen de ingestorte gedeelten aangebouwd slechts van eene zijde namelijk vanuit het fort genaakbaar waren.

Deze eenige uitgang echter eveneens gebarricadeerd zijnde moest door het opruimen der barricade worden geopend waarvan het de ondergeteekenden eerst doenlijk was de hier boven bedoelde deur op de schets met de letter *a* aangegeven te bereiken, welke zelve nog eerst moest geopend worden alvorens tot in de gallerijen te kunnen komen. Naardien was deze deur niet alleen door middel van twee stevige grendels en een zeer groot slot gesloten, maar nog bovendien door de vochtigheid van den berg zeer was gezwollen, was het niet dan met zeer groote moeite en inspanning dat men dezelve op hare gehengen in beweging konden brengen, dit echter gelukt zijnde waren daarmede de voorlopige hindernissen tot het voormelde onderzoek uit den weg geruimd.

Al dadelijk vertoonden zich de gallerijen van een hoogst ongunstige zijde. Bijna overal in de nabijheid van het fort zijn de galerijen gedeeltelijk ingestort zodat het gewelf slechts hier en daar op half gebroken pilaren rust en bij de minste aanraking of beweging schijn te zullen instorten.

De ondergetekenden volgden nu de uiterste grenzen of wanden van de berg aan de regterzijde waardoor zij noodwendig alle uitgangen moesten ontdekken welke zich in dat gedeelte van den berg mogten bevinden en bij deze op verschillende tijden herhaalde togten is het hunner duidelijk gebleken dat zich voorheen op meerdere plaatsen uitgangen of gemeenschapsgangen met het overige gedeelte van den berg moeten bevonden hebben welke echter later door instortingen volkomen ontoegankelijk zijn geworden.

Zij kwamen daarbij onophoudelijk op zodanige gedeelten welke niet dan met de grootste behoedzaamheid ja zelfs niet zonder levensgevaar bereikbaar waren, waardien instortingen zulke buitengewoon groote ophoppingen van puin en mergelklompen hadden veroorzaakt dat er slechts eene geringe opening tusschen deze en het gehemelte der gallerijen was overgebleven welke men niet anders dan op handen en voeten kruipende over kon komen, waarbij de minste aanraking aan de wanden of aan het dreigende gehemelte des bergs eene instorting konde te weeg brengen of in een woord de toestand van den berg is inwendig op de bezochte plaatsen zoodanig dat alleen het gevoel van pligt den ondergeteekenden konden noopen dezer uiterst gevaarlijken togt verder voort te zetten".

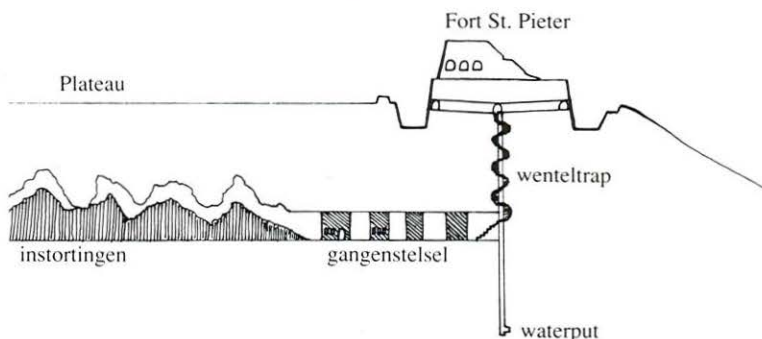
Wij moeten ons hierbij voorstellen dat het gangenstelsel er in die tijd heel anders heeft uitgezien. De wanden van de gangen waren voor een groot deel nog blank en onbeschreven. De instortingen waren nog "nieuw" en nog niet bedekt met een geruststellende laag grijze stof die op enige stabilisatie zou kunnen duiden. De onderzoekers zelf konden zich als verlichting hoogstens van fakkels hebben bediend. Waarschijnlijker is nog dat zij slechts kleine kaars- of olielantaarns meevoerden zoals die bij de mineurs in de Maastrichtse kazematten gebruikt waren. Ook het militair tenue zal niet erg comfortabel geweest zijn tijdens de kruippartijen. Bovendien kunnen we aannemen dat het gezelschap zich niet ongewapend in de berg begeven heeft, gezien de gespannen situatie.

"Na op deze wijze den geheelen uitersten rand der uithollingen van dat gedeelte van de berg met onbeschrijflijken inspanning te hebben gevolgd zijn de ondergeteekenden na verloop van vier uren eindelijk aan dezelfde uitgang gekomen waarbij zij bij hun eerste togt met Keulen waren binnengegaan en hieruit laat zich ontegensprekelijk opmaken dat er behalve deze geene andere toegangen tot het fort bestaan en dat deze als noodzakelijk in de wand moeten gelegen zijn, hebben den aandacht niet kunnen ontgaan.

Daar het echter van eene andere zijde niet te onderzoeken valt, moet het niet als volstrekt onmogelijk worden beschouwd dat de vroeger bestaand hebbende toegangen weder bereikbaar te maken hetzij

alleenlijk door het opruimen der vulling der in verscheidene eeuwen ingespoelde gronden welke langzamerhand al hooger en hooger aangroeiende eindelijk tot tegen het gehemelte zijn gekomen hetzij op andere plaatsen door het opruimen der mergelmassa's welke ten gevolge van instortingen de toegangen hebben afgesloten. Zo zouden echter de daartoe aan te wenden pogingen veel te veel tijd kosten en met veel te veel moeite gepaard gaan om te veronderstellen dat dezelve zouden kunnen gelukken zonder vooraf en tijds van dezelve aanwending onderrigt te zijn en dan de nodige maatregelen tot derzelve verijdeling te hebben aangebracht".

Schematische
doorsnede, verbind-
ding tussen fort en
gangenstelsel.
Tekening:
E. Smitshuysen

De onderzoekers concludeerden vervolgens dat voor het openen van oudere ingangen eerst uitgebreide metingen verricht moesten worden aan de oppervlakte, die vanuit het fort niet onontdekt konden blijven (de gehele omgeving van het fort was immers om strategische redenen kaal gekapt). Het forceren van een doorgang naar het fort vanuit andere gedeeltes van de berg, dwars door de instortingen, werd alleen mogelijk geacht indien er uitgebreide veiligheidsmaatregelen zouden worden getroffen, zoals het aanbrengen van houten ondersteuning en gelijk die in mijngalerijen worden toegepast. Met mijngalerijen bedoelt men in dit geval aanvalstunnels zoals die door mineurs in de richting van vestingwerken werden gegraven.

"In beide gevallen echter blijft de nadering van het fort eene gevaarvolle onderneming waartoe voorzeker niet dan in de hoogste noodzakelijkheden zoude worden overgegaan en waarbij reeds waarschijnlijk zoude bestaan dat dezelve ten nadele van de uitvoerders uit zal vallen".

In de beantwoording van de tweede vraag van Dibbets omtrent eventueel gevaar voor het fort gaven de onderzoekers twee mogelijkheden aan. In het eertse geval ging men ervan uit dat de aanvallers openlijk door de bestaande ingang zich naar de gangen onder het fort zullen zouden begeven. Deze mogelijkheid werd echter als onmogelijk beschouwd, omdat de ingang binnen het schootsveld van de vesting

lag. Hierdoor zouden eventuele aanvallers de berg niet meer levend verlaten. In het tweede geval ging men ervan uit dat de aanvallers kans zouden zien om ongemerkt tot onder het fort te naderen.

“Er blijft dus slechts over na te gaan wat men te vrezen zoude hebben van eenen vijand die zijne onderneming hebbende kunnen bedekt houden en aan gene tegenweer van zijde der vesting is blootgesteld. Het fort St. Pieter ligt voor een gedeelte en voornamelijk met de zuidelijke helft gedeeltelijk op galerijen of uithollingen van de berg: deze uithollingen zijn (...) door pijlers welke men bij het uithalen der mergelstenen van afstand tot afstand heeft laten staan om het gehemelte uit onbruikbare mergel en de aardkorst der dezelve overal bedekt bestaande te ondersteunen en voor instortingen te bewaren. Het is te vermoeden dat de eerste ontginners van de berg door de ondervinding nog niet onderwezen en de grenzen van de tegenstand niet kennende waarvoor de mergelmasa vatbaar is deze grenzen al te veel te buiten gegaan door de gangen of uithollingen in evenredigheid tot de pijlers veel te wijd te maken.

Onder andere die van den jare 1817 bij welke een gedeelte van het fort is ineengevallen waartoe ook veel zal hebben bijgedragen de uitwerking der mijnen in 1794 en 1813 door de Franschen aangelegd en welke hiertoe aangebragt en berekend zijnde geen onmiddellijk nadeel aan het fort hebben aangebracht maar alleen eene plaatselijke instorting van het gehemelte der berg heeft veroorzaakt.

Hieruit kan men nu ligtelijk begrijpen dat het plateau des bergs zelve grootendeels op pijlers rustende als culee van het fort kan worden aangemerkt en men zoude niets behoeven te doen dan de massa waartegen het fort als het ware rust uit haar verband te rukken om zo vermoedelijk ene instorting van een deel van het fort te weeg te brengen. Bijaldien men door eene (...) delen van pijlers evenwijdig aan en in de nabijheid van het fort door middel van mijnen zooveel mogelijk gelijktijdig deed springen zoude zulks genoeg zijn om eene aanmerkelijke schade aan het fort toe te brengen.

Maar men zoude zeker nog oneindig veel meer uitwerken indien men tot in de nabijheid des forts genaderd zijnde aldaar in de bestaande mergelmasa op groote diepten in de wanden sterk geladen mijnen aan deed leggen waardoor het niet onmogelijk zoude zijn het fort geheel en al te vernielen dan toch grootendeels onbruikbaar te maken.

Hoezeer nu het welgelukken eener zoodanige onderneming steeds twijfelachtig zoude zijn uithoofde der gevaren welke bij het naderen van het fort gepaard gaan en de zwarigheden die dezelve zouden vergezellen zoo vereischt alleen derzelve mogelijkheid dat men gepaste middelen in het werk stelle om daartegen zooveel mogelijk beveiligd te zijn.

Hoe men tegen dergelijk geweld beveiligd diende te zijn vormde het antwoord op Dibbets derde vraag. Daar Dibbets constant geplaagd werd door een tekort aan financiële middelen voor de verdediging van de vesting mochten eventuele beveiligingsmaatregelen uiteraard zo weinig mogelijk kosten. De oplossing hiervan mag duidelijk blijken uit het laatste deel van het verslag.

“Naardien de opening aan de Oostzijde van het fort in de Noordelijke helling van de St. Pietersberg de enige toegang tot het fort oplevert schijnt het in den eersten opslag dat er niet meer te doen zij dan deze opening te sluiten om de nadering van het fort onmogelijk te maken. Indien men echter in aanmerking neemt dat het gedeelte van den berg waarin gemelde opening leidt en nog weten van verscheidene bergkenners gemeenschap had met andere uithollingen zodat men daar konden ingaan om na de berg doorwandeld te hebben aan Slavante of Lichtenberg weder kan uitkomen hetwelke slechts door de plaats gehad hebbende instortingen ondoenlijk is geworden, zal men de mogelijkheid geredelijk toekennen welke er bestaat deze gemeenschap op de eene of andere wijze te herstellen en dat het herstellen dezer gemeenschap bij het digtmaken der opening ten Oosten van het fort ondernomen zoude worden bij aldien iemand daarbij eenig groot belang had, lijd wel geen twijfel.

Dit belang nu bestaat werkelijk.

Niet alleen dat nog op verscheidene plaatsen met goed gevolg mergelblokken kunnen gehaald worden hetwelk nog tegenwoordig geschiedt blijkens de ontmoeting welke de ondergeteekenden bij eene hunner togen hebben gedaan van een ploeg menschen die ondervraagd zijnde naar de beweegredenen van hunner tegenwoordigheid in den berg daarop ten antwoord gaven, dat zij mergelblokken gingen halen; maar nog buitendien zijn er eenige eigenaars van den berg welke de uithollingen tot bergplaatsen, kelders, enz. gebruiken en die bij aldien men de gemelde opening zoude dicht maken zeker alles in het werk stellen wat mogelijk was om de gemeenschap tussen den zoogenaamde groote berg en de kleine te herstellen waartoe slegts eene geringe opruiming voldoende zoude zijn. En zulks zoude zeker voor de veiligheid van het fort oneindig gevaarlijker zijn dan het openblijven van den ouden ingang. Immers zouden er nu weinig of gene middellen meer bestaan om de herstelling der bedoelde gemeenschap te ontdekken en men zoude steeds in de gerustheid verkeerende dat de nadering tot het fort onmogelijk was geworden en de vereischte waakzaamheid om niet overvallen te worden allengs door die gerustheid verzuimende eensklaps het fort kunnen zien instorten zonder te weten waardoor dit onheil was veroorzaakt geworden.

Buitendien al bestonden er hoegenaamd geen belangen tot het openen der gemeenschap tussen de twee gedeeltes des bergs dan

zouden voorzeker een kloekmoedige vijand de (...) verkregen hebbende om niets onbeproefd te laten ten einde onder het fort te komen en door een bekwaren bergkenner op de plaats gebragt waarin vroeger de gemeenschap bestaan heeft niet aarzelen dezelve te herstellen al moesten daarbij dan ook groote opofferingen gevorderd worden, zoals van het ondersteunen der wanden en van het gehemelte des bergs, het doen van aanzienlijke opruimingen enz. enz. En hoe zoude men zulks kunnen tegengaan daar er geene uiterlijke kenteekens van zijne onderneming zouden aanwezig zijn en men van deze hoegenaamd geene kennis zouden kunnen dragen. Ja zelfs al had men er eenig vermoeden van niet eens zouden weten naar welke zijde zijne schreden te wenden.

Deze redenen komen de ondergeteekenden als genoegzaam voor om van het voornemen om de opening ten Oosten van het fort te doen digt te metselen ten eene male af te zien; naardien de vijand toch nimmer van dezelve zouden kunnen gebruik maken en men wel groote zekerheid erlangen kan om het fort voor alle mogelijke nadering te beveiligen door met dezelfde of met weinig meerdere kosten als vereischt zoude worden om de buitenopening digt te metselen eener muur op te bouwen op eene geringen afstand van het fort onder in de galerijen van de berg en deze muur met schietgaten te voorzien die wel van binnen naar buiten maar niet omgekeerd kunnen gebruikt worden (zie letter f in de teekening).

Met het digtmetselen van slechts eene gang sluit men het fort geheel af en bijaldien men de groote trap rondom de waterput in het fort herstelt ende (waartoe mede noch vele moeite noch vele kosten zouden vereischt worden) zich eenmaal daarop ging overtuigen dat zich alles in de zelfde toestand bevindt waarop men het gebracht had zoude men zich volkomen voor alle verrassingen beveiligd kunnen houden.

De tot deze werkzaamheden aan te wenden kosten zouden globaal eene somma van twaalfhonderd guldens belooopen.

Tenslotte vermeenen de ondergeteekenden tot meerdere veiligheid tegen eventuele instoringen te moeten voorstellen dat er een verbod worde uitgevaardigd om in het vervolg in het eerste gedeelte van den berg tot welke men door meergemelde opening ten Oosten van het fort geraakt blokken te zagen zonder dat daarvan aan de militaire Genie der vesting vooraf is kennis gegeven en dat dezelve de plaats der ontginning te hebben nagegaan en bevinden dat dezelve zonder gevaar (...) daartoe de toestemming hebben gegeven.

Voorts dat de opening gelegen tegenover de landhoef van Keulen door eene deur worde gesloten waarvan de sleutels bij de Burgemeester van St. Pieter berustte, die dezelve zonder verlof van de bevoegde authoriteiten der vesting aan niemand zoude vermogen af te geven".

Als de genoemde muur bij punt **f** ooit gebouwd werd, is deze door latere generaties bergkenners weggehaald. De muur bij punt **a** bestaat nog wel, maar is ernstig beschadigd door berglopers die een nieuwe doorgang naar de gangen onder het fort hebben geforceerd. Het is te hopen dat met name het gebied onder fort St. Pieter ooit weer in zijn oude luister wordt hersteld. In 1985 en 1986 hebben vrijwilligers van de Stichting Maastricht Vestingstad de waterput geheel uitgegraven en de wenteltrap rond de put hersteld. Ook werd een aanvang gemaakt met het herstel van de diverse vestingmuren die hier nog te vinden zijn. Helaas werd dit werk beëindigd door grote tegenstand van met name het Maastrichtse VVV. Het belang van dergelijke werkzaamheden zou niet te combineren zijn met de toeristische rondleidingen in het fort en de gangenstelsels.

Wellicht kunnen belangstellende SOK-leden ooit deze werkzaamheden voltooien.

De wenteltrap rond de waterput eindigt hier in het gangenstelsel. De putrand met steunboog en de trapleuning is helaas zwaar beschadigd.

Foto:

E. Smitshuysen

Literatuur

- BRUYN de-, BOUSQUET en J.J. HENNEQUIN (1837): Verslag omtrent het onderzoek der onderaardsche gangen van den St. Pietersberg nabij Maastricht.
- BORY DE SAINT VINCENT, J.B.M.A.G.- (1821): Voyage souterrain ou description du Plateau de Saint- Pierre de Maestricht de ses vastes cryptes; 381 p. Parijs.
- SCHAIK, D.C. van - (1938): De St. Pietersberg; heruitgave 1983, Maastricht.
- MORREAU, L.J. - (1979): Bolwerk der Nederlanden; 368 p. Assen.
- NOTERMANS, J. - (1980): Fort St. Pieter (Maastrichts Silhouet nummer 1); Stichting Historische Reeks Maastricht, 24p. Maastricht.
- TANS, M.- (1939): Het fort St. Pieter in oorlog en vrede; in: Nieuwe Rotterdamsche Courant 17 mei 1939.
- WITLOX, A.P.- (1989): Generaal B.J.C. Dibbets, Verguisd! Vergeten, Vergeven? in: Om de Vesting 3 (4) 1989; Stichting Maastricht Vestingstad.

Lijst met namen van militairen in het Noordelijk gangenstelsel

(De cijfers corresponderen met de bijgevoegde plattegrond)

F. Creemers

Luikerweg 48

6212 EW Maastricht.

1	J.W. MARIONIER luit.
kwartiermeester "uitgeruste"?	E KERENS	1837
2	WANTONIJE sergeant der
infanterie	KROGST
K. NIJST
J.F. DEKKER	
3	JULLIEN AUGUSTE 1837	16 ROUEFAER february 1838	
4	C SEEGER maart 1837
JESSE	BOUSQUET kapt ing 1829
VAN BRUCHEM 1837	
5	SEEGER maart 1837	1887 J.J. HENNEQUIN kapt
sergt	
6	BOUSQUET 1 kapt ingr 1837	SPRUYT 1838	
7	BOUSQUET
de BRUYN
HENNEQUIN kapitein der
mineurs
LISONE 1837	17 J.J HENNEQUIN 1837
F.P. MASCHECK 1.....luit ?	
8	JULLIEN AUGUSTE 1837
JESSE
AUGUSTE
RON....LUS 1837
C:SEEGER
C:STE...? 1837 maart	18 A CANNEMAN de 2 st. ing ?
1829
BOUSQUET kap ing 1829
E.A. CAMPS luit ing
H WELSINK luit ing 1838
de BRUYN
BOUSQUET 1837
A DE MEYER majoor der mi
neurs	
9	luiten... der genie 1838
1838 De KLE...?	J CARSTEN 2de kap ing 1837	
10	BOUSQUET 1 kapt ing 1837	19 JOHAN VAN BRUCHEM 1837	
11	A B.....VRIES
1837 (zwart)
JESSE (rood)
JULIEN AUGUSTE 1837	21 DERKS sergeant 1837
21 KITSEN mineurs
22 BOUSQUET 1837 lt van
maastricht	
12	J : VAN BRUCHEM	23 DERKS 1837	
13	C : SEE.....?	BOUFF.....? (bouffas?) 1837	
14	C : SEEGER
SEEGER	24 WEYGERS 7 mei 1837
BOUFFAS BRANTS
ARMANO mei 1837	
15	afbeelding militair
C SEEGER 2x JULIEN
18 maart 1837 WIRTERS
HOVEN
C : DUVACHE CRETS
S DERKS ES...SAGE 2x	BERGHOF
1837 (ingekrast, rest onleesbaar)
25 de BRUIJN kapitein d'artillerie
HENNEQUIN id mineurs
BOUSQUET id ingenieur	

Op bijgaande kaart is de situatie weergegeven van het gangenstelsel, zoals dat na de grote instorting nog begaanbaar was. De grote NEKAMI-tunnel en de door Van Schaik gegraven proeftunnels zijn hierop niet aangegeven.

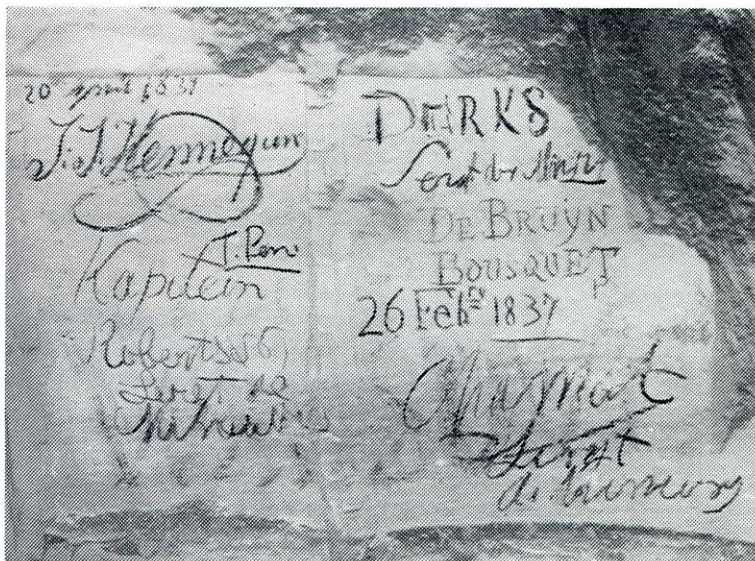
Noordelijk gangenstelsel St. Pietersberg
Situatie oostzijde omstreeks 1837.
Inventarisatie:
F. Creemers

25 januarij 1837	1837 J.J. HENNEQUIN kapitein
26 1837 HENNEQUIN kapitein der mineur	der mineurs
27 BOUSQUET de BRUIJN	ROBERTSEN sergt. de mi.... 22 april 1837
28 DERKS sergeant DERKS LUCHTENBERG sergt mineurs sergant 1887 ROBERTS	W KITSEN 1837
29 DERKS sergt...? LUCHTENBERG sergeant 1887	DERKS sergt 22 april 1837 bij de mineurs
30 DERKS sergeant ...?	42 DERKS
31 MILJOEN fourier der mineurs	JOH... van BRUCHEM fourier
32 20 april 1837 J.J. HENNEQUIN- kapitein ROBERTSEN sert de mineurs DERKS sert der mineurs De BRUIJN BOUSQUET 26 febr... 1837 CHAMOT - sergt de mineurs	43 KITSEN de mineurs
33 1837 J.J. HENNEQUIN kapitein der mineurs	DERKS WILLEMS
34 HENNEQUIN	44 LUCHTENBERG
35 CHAMOT sergt	45 ROBERTSEN sergt de mineu... 1837
35 CHAMOT sergt KITSEN sergt de mineurs 1837	46 1837 J.J. HENNEQUIN kapitein DERKS sergeant 1837
36 R de BELLEFROI majoor de mineurs 1837	47 KITSEN sergt de mineur.. JOH. van BRUCHEM fourier der mineurs 20 april 1837
37 LUCHTENBERG sergeant bij de mineurs	48 J.J.HENNEQUIN kapitein 1837
38 HEN.....(hier bevindt zich een gat in de muur, hieraan valt af te leiden dat hier HENNEQUIN stond)	49 HENNEQUIN BOUSQUET de BRUIJN 1837
39 de BRUYN BOUSQUET 1837	DERKS sergt. mineurs ROBERTS sergt. de mineurs 22 april 1837
40 de BRUYN kapit... BOUSQUET kapt MILJOEN fourier van LOO der kap 1837 (2x)	KITSEN sergt. idem
41 van ONNA 1837 DERKS MILJOEN CHAMOT sergeant der mineurs 1837 LISSONE	50 LUCHTENBERG 1837 22 april
	51 DERKS sergt 1837
	52 KLEISMA 1837 SLIPPER ?? 1837
	53 J. JONGKEES sergt de mineurs den 24 april 1837
	LUCHTENBERG sergeant
	54 MEIGOLN ??fourier der mineurs 1837
	55 CHAMOT sergeant de mienurs 1837
	KITSEN sergeant de mineurs ROBERTSEN
	BOUSQUET kapitein ing. ROBERTS sergeant de mineurs 22 april 1837
	56 BOUSQUET 1837 (instorting duivelshoek)

20 april 1837
 J.: HENNEQUIN -
 Kapitein
 ROBERTSEN
 Sergt de Mineurs
 DERKS
 Sergt der Mineurs
 De BRUYN -
 BOUSQUET
 26 Febry 1837
 CHAMOT -
 Sergt de Mineurs

Foto:
 Collectie J. Spee
 Neg: 3495
 vak: F03-11

57	LUCHTENBERG sergeant bij de mineurs (achter "the gang")	GAYEL
1837 kapt. v.d.SCHRIECH
58	H.VAN GANGELT 1837	1837 J.J. HENNEQUIN kapitein
59	H.VAN GANGELT	KLEIN majoor 1869
60	(de volgende namen bevinden zich in het "museum van robe spierre".)
majoor VOLKHEM
DERKS.....1837
ritme VAN DEN BERG
detachement van 't regt- ligte dragonders no.4
FROST
van der HEYDEN
de LOIJS
F.van MÜHLER luit. ingenieur
1817
J. van BRUCHEM
1819 july 17
LOUIS CATAIRE luit. 1816
CARSTEN kap. ing 1837
MILJOEN
ROBERTS sergt der mineurs
SIEREVELT majoor 1837
1837 HENNEQUIN kapitein
Den Beer portugaél
den bier portugaél	61 MUHLER of MULDER
1837
62 L.C. BUNING ?
63 WEIJGERS 7 mei 1837

Gezichtspunt

Een fotografische documentatie (2)

Ditmaal wordt de aandacht gericht op een detail. Iets waar ook de blokbrekers beslist oog voor hadden. Zij wisten hoe met kleine voorzieningen, simpel en effectief, grote problemen konden worden tegengehouden. Het ongemak en gevaar van "aangesneden" aardpijpen vroegen meer dan eens om weerstand. Zie hier een manier om daaraan te voldoen. Twee schuin tegen elkaar geplaatste blokken, verankerd in het vaste gesteente, dragen een los gestapeld muurtje. Door de neerwaartse druk van het eigen gewicht en van de achterliggende aardpijp werd het muurtje stevig genoeg om voldoende weerstand te bieden. Voldoende, tot op een dag in 1988... (nee, het muurtje bestaat nog)... werd besloten alles vol te doen, op te vullen, om de berg te verstevigen.

Misschien gaat nu een lampje branden: "dat is onder Zussen, achter Pauli". En dat klopt.

Onder het dorp Zussen ligt een grote reeks "kuilen". Door een steeds verdergaande steenwinning kwamen al die "kuilen" met elkaar in verbinding te staan en vormden ze zo één groot gangenstelsel. Aldus werd het dorp in toenemende mate ondermijnd, met als gevolg dat in de loop der tijd het risico van verzakkingen en instortingen eveneens toenam. Ter beveiliging is nu een gedeelte van het gangenstelsel opgevuld, inclusief enkele gangen onder de Mgr. Trudo Jansstraat, daar waar de foto van het muurtje is genomen. Het opschrift A66-6, links onderaan op de foto (slecht zichtbaar), herinnert aan het landmeetkundig werk dat in opdracht van de gemeente Riemst plaatsvond alvorens de gangen te dichten. Het is wederom slechts een detail, maar toch geeft het ons weer enige informatie over de groeve. Het laatste cijfer (de vermelding "-6") duidt op een afzonderlijk stukje van de groeve, gekoppeld aan een groter geheel ("A66"), dat in kaart is gebracht.

v.W.

De Ancienne Brasserie

E.E.F. Stevenhagen
 Velddreef 293
 2727 CH Zoetermeer

De Ancienne Brasserie, vrij vertaald de oude brouwerij, ligt verscholen in archieven, verscholen in het talud van het Fort St. Pieter bij Maastricht. Velen hebben er reeds naar gezocht maar hem niet gevonden, ik ook niet ...of toch een klein stukje?

Ik wil u bij deze eens meenemen op mijn speurtocht naar deze groeve, een speurtocht grotendeels van achter mijn werktafel in Zoetermeer, ondermeer met het doel aan te tonen dat ook vele informatiebronnen zich in daglicht bevinden of in het TL-licht van instanties en archieven, dus bovengronds. De ene keer plaats ik mij twee eeuwen terug in oud kaartmateriaal om vervolgens de hele zaak van 3000 meter hoogte, "op afstand", op luchtfoto's te bekijken. Aan de hand van oude ansichtkaarten en nog oudere pentekeningen laat ik mij dan meenemen door het landschap als in een tijdmachine die velen van u nog niet ontdekt hebben. Terug in de twintigste eeuw kombineer ik alle indrukken en informatie in mijn computer. Eigenlijk leg ik zo alle "blauwdrukken" op elkaar en houd ze tegen het licht om te kijken of daar nieuwe informatie uit tevoorschijn komt.

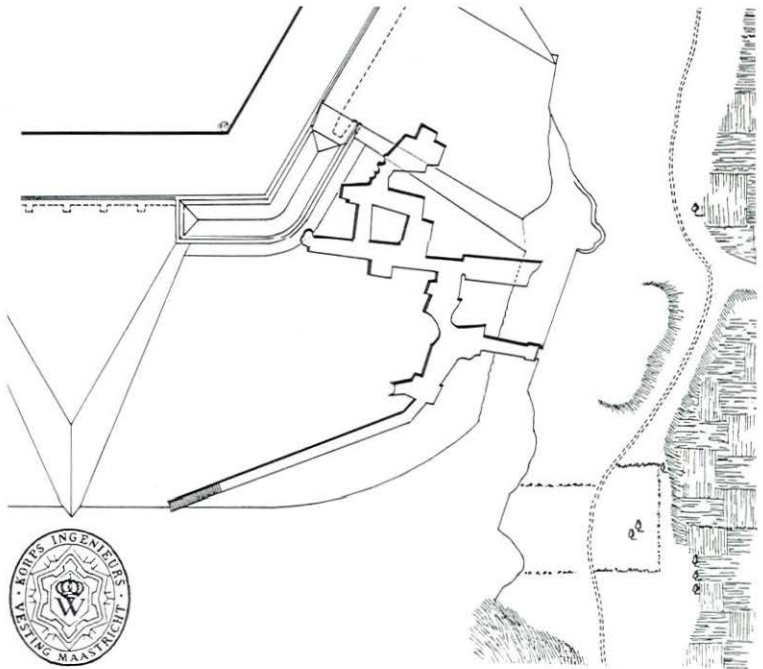
Maar laten we teruggaan naar de Ancienne Brasserie.

Bory de St. Vincent vermeldde het stelsel in 1819 op zijn "Carte du Plateau de St. Pierre" onder de letter C. Op zijn kaart lopen vanaf de Mergelweg twee kleine weggetjes naar de opening in de noordwesthelling van de St. Pietersberg. Het geeft ons samen met het huisje op de Mergelweg oriëntatiepunten die we op andere kaarten kunnen proberen terug te vinden.

De kaart van Bory beschouw ik als een betrekkelijk nauwkeurige schetskaart, d.w.z. de verhoudingen zijn niet overal correct maar dat wat hij intekende berustte niet op fantasie. Elke kras van zijn pen moet serieus worden genomen. En dat betekent dat tussen de Ancienne Brasserie en de Grote Ingang mogelijk nog twee ingangen zijn ingetekend ! Alleen de kaart van Tranchot (ca 1803), die door het Landesvermessungsamt Nordrhein-Westfalen als reproductie (kosten 8 DM) wordt uitgegeven, is nauwkeuriger. Ik ben overigens nog steeds op zoek naar het origineel dat zich in Berlijn moet bevinden. Maar we dwalen af.

Bory beschreef de plaats onder C als: "Endroit ou un éboulement récent a détruit une brasserie". Dus een plaats waar vrij recent (voor 1819) een instorting een eind heeft gemaakt aan een brouwerij. En dat matigde mijn verwachting over wat we nu nog mogen terugverwachten. Andere archiefstukken en onderzoek ter plaatse zouden dit later bevestigen.

*Kaart Ancienne
Brasserie met
stempel van het
Korps Ingenieurs.
Rijksarchief
Den Haag, nummer
OPV/M 158B.
"Plan van het Fort
St. Pieter met een
gedeelte der carriere
onder het zelve"
Vestiging Maastricht.
5e directie van
Fortificatie, 1822.
Schaal 5 ellen op den
duim. (70x50cm).*

Le Blanc tekende in 1840 een kleine plattegrond van het kleine stelsel in zijn "Atlas du places étrangères". Nu moeten we Le Blanc, net als Masse (een Franse officier die in 1748 een kaart samenstelde), met de nodige voorzichtigheid interpreteren. We mogen alleen de bevestiging van de lokatie overnemen, alsook het bestaan van meerdere gangen en de globale oriëntatie daarvan. Meer niet.

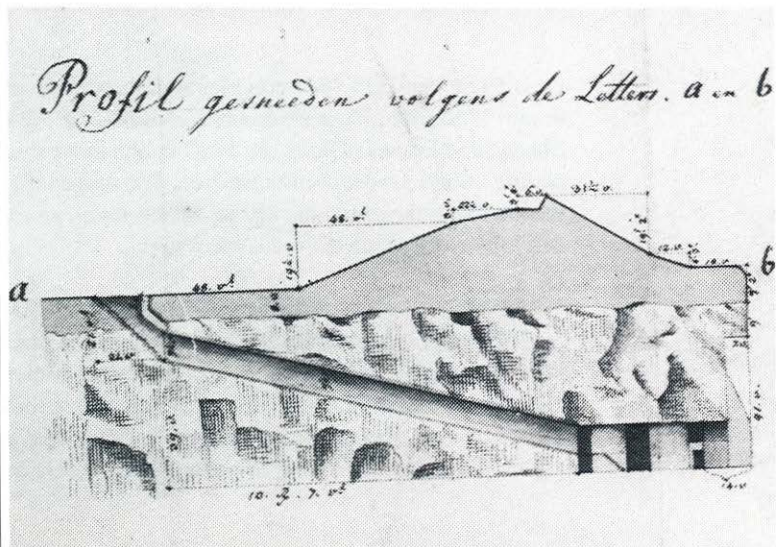
Tot zover mogen we ergens ten noordwesten van het Fort St. Pieter een klein ingestort stelsel verwachten, maar een plaatsbepaling van de ingang nauwkeuriger dan tot op ca. 100 meter is niet verantwoord. Het materiaal is namelijk te onnauwkeurig om te combineren met recent kaartmateriaal. Het huisje op de kaart van Bory gaf mij echter wel een aanknopingspunt. Dus ging ik op zoek naar andere bronnen.

Mijn voornaamste informatiebronnen zijn:

- a. Kadaster en Openbare Registers.
Voor nauwkeurige kaarten met perceelsgrenzen, bebouwing en plaatselijke naamgeving. Schaal 1:1000 tot 1:2500.
- b. Topografische Dienst Emmen.
- Kaartverkoop: topografische kaart 1:25000, hoogtekaart schaal 1:10000
-Luchtfoto archief: stereo luchtfoto's 1934 - 1983.
-Kaartarchief: oude topografische kaarten tot ca 1820.
- c. Aerocarto Schiphol.
Archief luchtfoto's van lage hoogte genomen voor o.a. ansichtkaarten vanaf ca. 1935.
- d. Stadsarchief Maastricht.
Oude pentekeningen, landkaarten en oude ansichtkaarten en stadsfoto's.
- e. Rijksarchief Maastricht.
Oude landkaarten, groevekaarten. Kadasterkaarten uit 1830 van Limburg op microfiche.
- f. Rijksarchief Den Haag.
Oude atlassen, kaarten, plattegronden, vestingwerken.

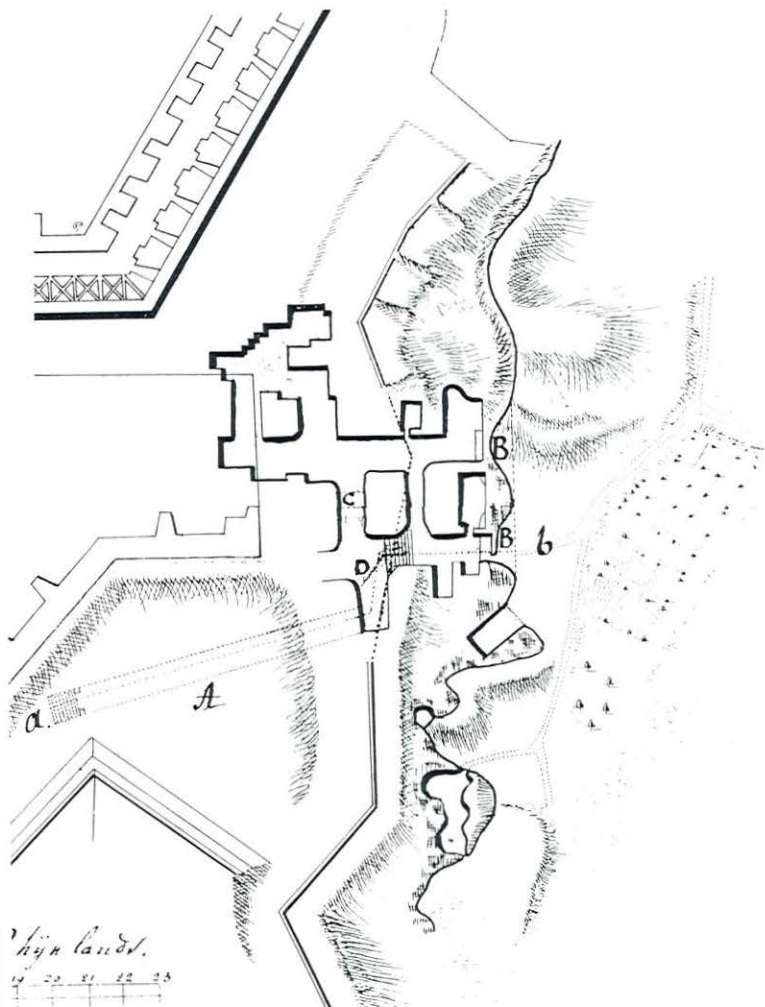
Er zijn natuurlijk veel meer bronnen: archieven, bibliotheken en instellingen zoals het Natuurhistorisch Museum Maastricht, het Geologisch Bureau (Heerlen), de Rijkswaterstaat, de ENCI, de Stichting voor Bodemkartering, het Staatstoezicht op de Mijnen, de Koninklijke Bibliotheek en niet te vergeten uw mede berglopers en onderzoekers.

Profiel gesneden volgens de letters a en b.

"Plan van een gedeelte van 't Fort St. Pieter met op de zijde leggende Gaaten, waarin aangetont, op wat wijze deese Gaaten kunnen toegemetseld worden, en daarbij nog dan gebruyk te hebben van deese Gaaten, door middel van een gallerije van een gallerije
 A. Gallerije die door de Rotz te houwen, uitkoomende in de Gaaten volgens het gesneede Profiel a.b.
 B. Twee openingen van deese gaaten, die met swaere muuren kunnen toegemetseld en gestopt worden.
 C en D. Twee andere te maaken muuren, dienende sigh teegens de instortingen van onderen te precautionieeren."

Rijksarchief te Den Haag onder nummer: VTH 3633, (35x45cm)

In het Rijksarchief Den Haag kwam ik een aantal interessante documenten tegen. Eén daarvan (arch.nr. VTH 3633) toont een nauwkeurige plattegrond van de groeve Ancienne Brasserie. De naam wordt niet als zodanig genoemd maar de lokatie komt overeen met die van Bory. Behalve de plattegrond wordt een dwarsdoorsnede gegeven van de groeve met een geprojecteerde trap naar boven. De maatgeving is in Rijnlandse roeden (1 roede = 12 Rijnlandse voet van 31cm). Samen met het ingetekende fort geeft de tekening de mogelijkheid de plattegrond vrij nauwkeurig te plaatsen op andere kaarten en luchtfoto's. En ook herkennen we het pad van de Mergelweg naar de groeve. Het is onduidelijk of de trap inderdaad is aangelegd naar een 20 meter hoger gelegen punt, ca. 50 meter ten noorden van het fort in de buurt van de ingang van de huidige midgetgolfbaan.

Naast de plattegrond werden nog een paar andere losse gaten of gangen ingetekend. Op één van mijn negatieven van een oude plattegrond uit het Rijksarchief van Maastricht van het noordelijk gangenstelsel ("Plan de l'éboulement des cavernes sous la montagne St. Pierre" - jaartal onbekend) vond ik de hoofdingang terug... en alles paste nog steeds !

Een ander dokumement (arch.nr. VTH 3592) maakt melding van twee instortingen rond het fort St. Pieter. Eén instorting vond plaats op 3 juni 1726 en liet een gat achter van 70 voet in doorsnede en 30-40 voet diep ten zuidwesten van het fort. Bovendien wordt melding gemaakt van een instorting ten noordwesten van het fort "verleden winter" (1725?), 20 voet in doorsnede en 9-10 voet diep...

Dat is jammer want de plaats komt overeen met de achterzijde van de Brasserie die volgens de plattegrond toch al niet groot was.

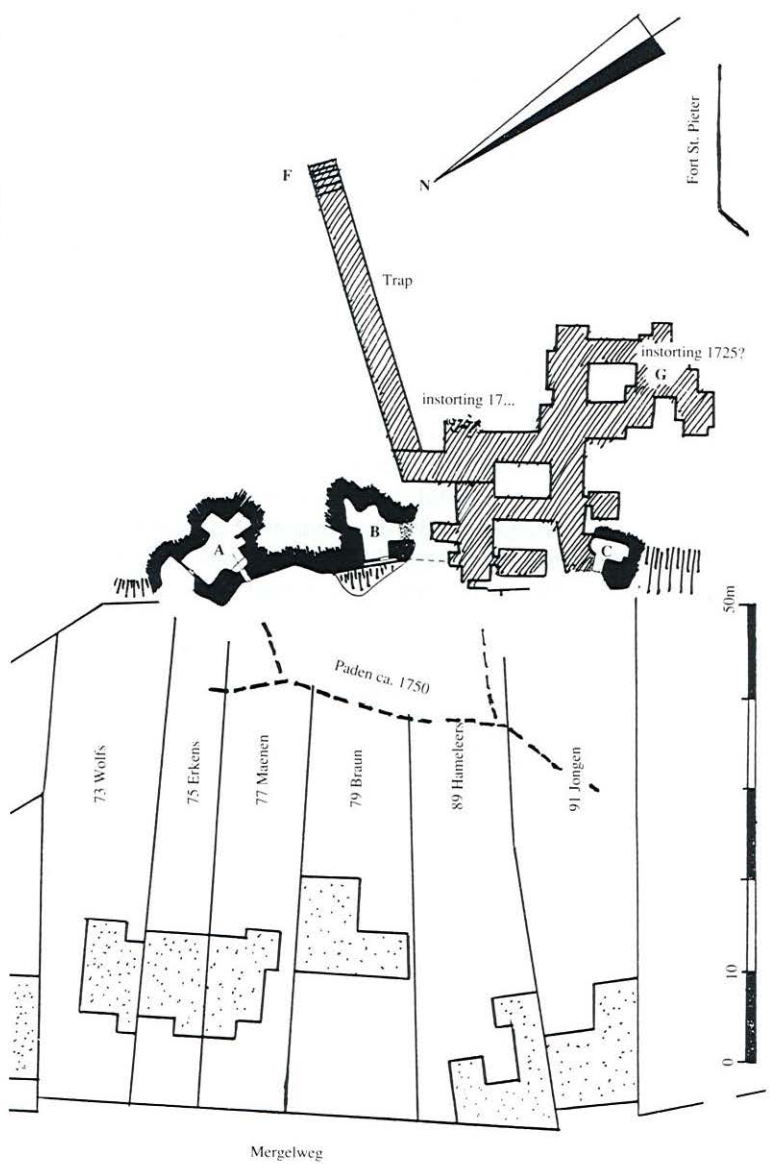
Het werd tijd een en ander te vergelijken op luchtfotomateriaal.

De karteringsfoto's van 1963 geven onvoldoende zicht op de helling: in april te veel begroeiing en de bovengrond rond de midgetgolfbaan heeft al teveel veranderingen ondergaan. Foto's van 1948 en 1934 geven al meer informatie prijs maar te weinig detail. En dan vind je toevallig in Haarlem "De onderaardse gangen in de St. Pietersberg" (1935) van Ir. D.C. van Schaik. Daarin is op blz. 2 een luchtfoto opgenomen van het fort met een vrij zicht op de hele helling van de Brasserie tot aan de omgeving van de Grote Ingang. Aan het eind van de twee percelen waar ik de ingang van de Brasserie verwacht is de mergelwand onderbroken, afgeschoven of ingestort? De luchtfoto uit 1948 doet dit vermoeden versterken. Dat zou betekenen dat ook de voorzijde van de Brasserie ingestort is!

Het werd nu tijd een onderzoek ter plaatse in te stellen. De bewoners gaven mij alle medewerking en ik kon mij vrij met meetlint en kompas door hun tuinen bewegen. Ik trof er van noord naar zuid drie kleine grotjes aan.

De meest noordelijke is bijna 10 meter diep en bevindt zich aan de Mergelweg 73/75. De ingang is ca 2,5 meter hoog en in gebruik als opslag. Aan de zuidzijde komt daglicht binnen via een rookgat.

Het rookgat komt aan de buitenzijde uit in een 6 meter brede en 5 meter hoge van mergelblokken opgetrokken muur waarachter men een ingang zou vermoeden (Mergelweg 77). Niet uitgesloten, maar gezien de ligging t.o.v. de eerder genoemde gang verwacht ik dat niet. De tweede grot is wel toegankelijk door een gat in een muur en bevindt zich aan de Mergelweg 79. De diepte is ruim 6 meter. Aan de zuidzijde kan men naar buiten kruipen. De grot loopt aan de achterzijde op een aardpijp of instorting. De derde grot bevindt zich achter een tuin aan de Mergelweg 91. Het is een enkele kamer van 2 bij 3 meter maar

 Ancienne
 Brasserie
 (A, B, C, nu nog
 aanwezige gaten).
 Kaart:
 E. Steenhagen
 Februari 1989

aan de noordzijde opgetrokken met mergelblokken. Tussen de tweede en derde grot bevindt zich een duidelijk gestoord gebied.

Thuis gekomen werd al het meetwerk uitgewerkt en nu kwam een stuk techniek om de hoek kijken. De oude kaart van de Brasserie, de kaart met de drie grotjes, de luchtfoto's de kadasterkaart en de oude kaart van het noordelijk gangenstelsel werden gedigitaliseerd, d.w.z. met behulp van een zogenaamd "graphic-tablet" in de computer gebracht. Deze is in staat om met een tekenmachine (plotter) de kaartfragmenten op een uniforme schaal te reproduceren.

En dan leg je ze op elkaar en dan blijkt het ingangsgebied van de Brasserie in het eerder genoemde gestoorde gebied te liggen in de tuin aan de Mergelweg 89/91. De tweede grot is te laag om de ingang te zijn geweest. De grote muur tussen 1 en 2 ligt al te noordelijk en bovendien is volgens mij grot 1 op de archiefkaart naast de Brasserie al ingetekend! Dan moet de ingang dus gelegen hebben in de tuin van Mergelweg 89, en is ingestort! Bovendien betekent dit dat het derde grotje een restant kan zijn van een zuidelijke kamer van de Ancienne Brasserie... een laatste restant. Mevrouw Jongen (74 jaar) aldaar vertelde mij dat haar zoon deze gang gemaakt zou hebben om onder het fort te komen en op aanraden van Van Schaik zijn pogingen zou hebben gestaakt. Is hij dan mogelijk uitgegaan van restanten van de Brasserie?

Conclusie

De Ancienne Brasserie moet zich hebben bevonden aan de achterzijde van de tuin aan de Mergelweg 89/91. De achterzijde van de groeve is waarschijnlijk al in 1725 ingestort. De voorzijde is vermoedelijk in de tijd van Bory (1819) ingestort. Aan de zuidzijde van nummer 91 bevindt zich een kamer die mogelijk onderdeel is geweest van de Ancienne Brasserie en in ieder geval de zuidelijkste begrenzing vormt van het ingangsgebied van de Brasserie. Of de geplande trap naar boven werkelijk is aangelegd weet ik niet. De kans dat er iets over is van de Ancienne Brasserie acht ik erg klein.

Maar het gebied ten noorden van het Fort St. Pieter tussen de Mergelweg en de Luikerweg heeft nog lang niet al haar geheimen prijsgegeven!

Tweede internationaal symposium over ondergrondse groeven

J. Orbons
Meezenbroekerweg 50
6412 VK Heerlen

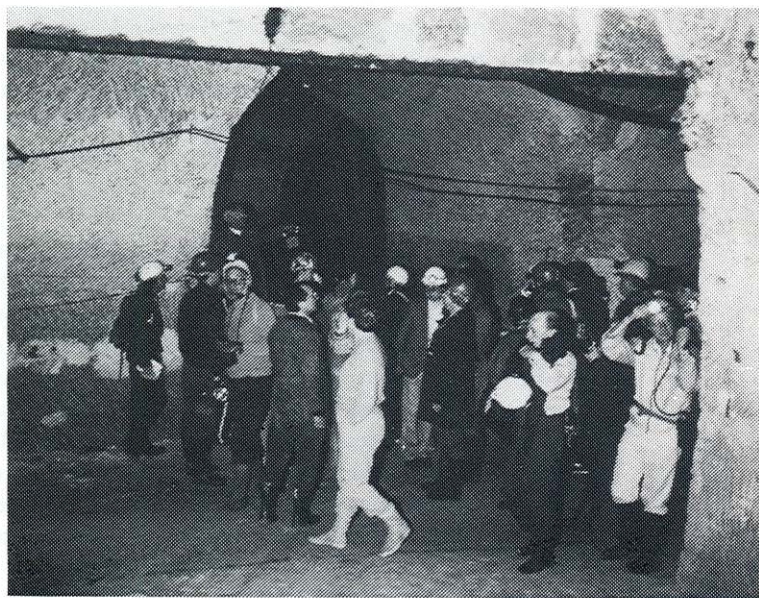
Van 8 tot 13 juli 1989 werd in Parijs het tweede internationale symposium over ondergrondse groeven gehouden. Het was het vervolg op het eerste internationale symposium van 1986, toen door Eef en Margriet Smits huysen in Maastricht georganiseerd. Er was een grote belangstelling en ook deze keer weer internationaal. Er waren namelijk veel deelnemers uit het gastland aanwezig. Verder enkele Engelsen, Italianen, Tsjechen, een Duitser en een Belg. De SOK was vertegenwoordigd door ondergetekende. Verder was namens Staatstoezicht op de Mijnen aanwezig de heer Miseré met familie. Het symposium bestond uit twee delen. De eerste periode duurde drie dagen en bestond voornamelijk uit lezingen en bood maar enkele bezoeken. De tweede periode, ook drie dagen, bevatte bezoeken en nog enkele kleine lezingen.

De lezingen van de eerste periode waren zeer goed, maar het programma was overvol. Lezingen en dia-series over het groevenonderzoek in Frankrijk, Engeland, Duitsland, Tsjechoslowakije, Italië en Nederland vormden de hoofdmoot. Er waren daarnaast lezingen over biologisch en fossielenonderzoek in de groeven en een film over het reddingswezen in Franse groeven. Hierna hield M. Reymond een voordracht over stabiliteitsonderzoek in groeven en P. Samin sprak over het gebruik van groeven door soldaten in de Eerste Wereldoorlog. Verder waren er nog mooie dia-series over ijzermijnen in Frankrijk en een driedimensionale dia-serie over groeven in het algemeen. De excursies van het eerste deel van het symposium beperkten zich voornamelijk tot de kalksteengroeven in de omgeving van Meudon, de buitenwijk van Parijs waar het symposium werd gehouden. Deze zijn geen van allen meer in gebruik als groeve, maar worden nu gebruikt als opslagplaats, champignonkwekerij of wijnkelder. Twee excursies hadden plaats binnen de stad Parijs. We hebben de beroemde catacomben van Parijs bezocht, waar scheldels en botten van circa 6 miljoen parijzenaren door een kunstenaar in een oude ondergrondse groeve zijn opgestapeld. Die skeletdelen kwamen van de kerkhoven die opgeruimd moesten worden vanwege stadsuitbreidingen in de vorige eeuw. Het tweede bezoek aan Parijs betrof een zogenaamde "galerie de recherche". Deze zoekgangen zijn tussen ca. 1750 en ca. 1850 gegraven onder de toenmalige uitbreidingsgebieden van Parijs om te voorkomen

dat men verrast zou worden door ondergrondse verborgen en onbekende steengroeven. In deze zoekgangen zijn zeer vele herinneringen aan de Franse Revolutie bewaard gebleven. Hiermee waren de eerste drie dagen ruim gevuld. De eerste periode werd afgesloten met een feestmaaltijd.

Het tweede deel van het symposium bestond, zoals reeds vermeld, voornamelijk uit bezoeken aan ondergrondse groeven. De bezoeken vonden plaats in stadjes buiten Parijs en dit ging meestal vergezeld van een bezoek aan het gemeentehuis voor een officiële ontvangst. Op de eerste dag van deze periode stond gips op de agenda. We bezochten een gipsmijn in productie. Men werkte er in galerijen tot 12 meter hoog. Deze gangen worden gemaakt met behulp van explosieven. Daarna hebben we een oude gipsmijn bezocht en een gipsfabriek die er nog naast stond. Gips moet namelijk gebrand worden voordat het bruikbaar is. Deze groeve bevindt zich onder een woonwijk en is 5 jaar geleden gestabiliseerd door een firma die zich daarin heeft gespecialiseerd. Gipsgroeven hebben een horizontaal plafond en dat is zwak als daarboven gebouwd wordt. De 12 meter hoge gangen worden voor tweederde opgevuld met een slakken/cement-mengsel. De resterende 4 meter die rechthoekig is, wordt met een gigantische "schuurmachine" in een min of meer ronde vorm geslepen. Dit alles werd uitvoerig ter plekke uitgelegd. Later volgde in het gemeentehuis een uitgebreide dia- en filmreportage over dit stabiliseringssysteem.

Foto:
J. Orbons

De volgende dag stonden de zilverzandmijnen van Fontainebleau en de kalksteengroeven van Provins op het programma. De zandmijnen bestaan uit galerijen die gegraven zijn in het losse zand onder een harde bovenlaag. Dit zilverzand is zeer los en levert totaal geen steun aan de bovenliggende harde laag. Toch zijn er gangen met een overspanning van maar liefst 20 meter en een hoogte van 10 meter. 's Middags reisden we verder naar Provins ca. 80 kilometer ten oosten van Parijs. Dit stadje is op een heuvel gebouwd en bij vele huizen zijn vanuit hun kelder gangen gegraven om aan bouwstenen te komen. Enkele van deze privéstelsels zijn aan elkaar gegroeid. Zo zijn er grotere en kleinere stelsels onder de stad ontstaan.

Op de laatste dag van het symposium stond zuid-Parijs op het programma. We begonnen met een bezoek aan een sterrenobservatorium. Van het observatorium voerde een wenteltrap ons 25 meter lager in de waarschijnlijk oudste groeve van Parijs. Hier waren graffiti te vinden vanaf 1670. De wenteltrap werd in vroegere dagen gebruikt voor een 50 meter lange telescoop. Die was geplaatst 25 meter onder de grond en 25 meter door het gebouw omhoog. Deze groeve was in de oorlogen nog als schuilkelder gebruikt. Daarna volgde een bezoek en een vrije wandeling in de kalksteengroeve van Sèvres. Hier was met kaarslichtjes een route uitgezet, maar zelfs als je van die route afweek was verdwalen in die kleine groeve niet mogelijk. Deze groeve heeft zeer veel kleine pilaartjes en muurtjes en heel mooie gangen. Tenslotte bekenen we een reconstructie en restauratie van een takelsysteem. Dit betrof een paard-aangedreven takel. In veel Parijse groeven werd met schachten gewerkt. De schacht en groeve was nog niet heropend. Men wilde eerst de takel restaureren, om dan de schacht te kunnen leeghalen en de onderliggende groeve te kunnen ontsluiten en onderzoeken. Hiermee was het symposium definitief afgelopen.

Velen zijn die avond en de volgende dag (14 juli) nog gebleven om de festiviteiten rondom de herdenking van tweehonderd jaar Franse Revolutie mee te kunnen maken. Terugkijkend op het symposium moet ik zeggen dat het een groot succes was. Boeiend waren de vele interessante excurses en de vele goede lezingen. De contacten met de internationale collega-berglopers zijn opnieuw uitgebreid en verstevigd.

Er wordt naar gestreefd SOK Mededelingen minimaal 2x per jaar (mei/november) uit te geven.

Prijs van deze uitgave:

f 6,50 (abonnees) - f 7,00 (losse verkoop)

Copyright: auteursrechten voorbehouden, overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Samenstelling en redactie:

Ton Breuls

André Terlingen

Freek van Westreenen

Nieuwe kopij voor SOK Mededelingen 15, vóór 1 april zenden aan:

SOK Mededelingen

T. Breuls, Bovenstraat 116, 3770 Kanne, België.

losse bijlage

AANVULLINGEN/WIJZIGINGEN SOK-MEDEDELINGEN NR. 13 MEI 1989

[aanpassing verwerkt]

- * In de tabel op pag.6 zijn helaas de jaartallen 87/88 en 88/89 boven de twee linker resp. rechter kolommen weggevallen.
- * Het zetduiveltje blijft ons achtervolgen: op pag.22 in de rectificatie 1958 wijzigen in 1895.
- * De heer W.G. Vergoossen berichtte ons op 4 september j.l. dat in het artikel "Resultaten vleermuistellingen 1988/1989" (W.J. van der Coelen en W.G. Vergoossen, SOK-Meded.13:4-8) op pag.4, de 8e regel moet worden veranderd in: *Staatsbosbeheer verleende eveneens geen toestemming voor de Geulhemmergroeve (87) en van een eventuele latere SBB-telling zijn geen gegevens bekend.* Tevens dient op pag.8 een dankwoord te worden toegevoegd: *Langs deze weg willen wij alle tellers en tellingleiders bedanken voor hun medewerking aan de census.*

de Redactie

